

Aposel Pol bung xailongdi mala rangua Kristo Lipuxindi duwa long sabangga Korin. Tauxu xailong luwa li ba, 2 Korin

Namua Pol Bung Mala Na Korindi

Kimuya mana Pol bung muga, lipu murakkamdi dila long sabangga Korin, daharua ba Pol aposel tela te xaung languadi. Pol lungu bila ba, baing bung xailongga li bu haxuya haruangadinga disu na. Xauna, xusungadi haringina ba daxauxau mana malinganoa bu disahi siang xabingana dungguti ba.

Pol bung xailongga li bungina wa probinsia Masedonia (2 Korin 2:13, 7:5). Bung xailongga li bila niani AD 55.

Haruanga Tuandi

- Haruanga mugamugangam (1:1-11)
- Pol baxanga namua xugia haxangananoa xaung tuxu Urana oxatanoa baru (1:12-7:16)
- Siang xabinganama bu hauli Yerusalem hatuminga haringinamdi (*Hataina* 8-9)
- Pol haringia aposel oxatanoa tuxu (10:1-13:10)
- Haruanga kimuam (13:11-14)

Haruanga Mugamugangam

¹ Nga Pol, Kristo Yesu aposelinoa namua na Urana mogu nga bila ba mana ing murunganoa. Ngagabu riaru hatuminga haringinama Timoti.

Tam gasina xailongga li nang Urana lipuxing sabungamdi awa long sabangga Korin, agabu lipuxing longgalo duwa long teladi duwa probinsia Akaya.

² Tam gasabu ba Urana Tibura xaung Toxoratamona Yesu Kristo tang atiding dimoti mang xaung ba tang dilibu gamoimdi duwa mosiu.

Urana Lipu Kubolu Ati Tatuanganam

³ Taiti Urana yanoa, Toxoratamona kiria Yesu Kristo Tibuna xaung Urana inia. Kubolu usingangam Tibuna, saing bungingbunginalo tatua atiradi. ⁴ Tatua atimamdi maluxu'm mauxangamam longgalo bu sanga ba am gatatua teladi atidingdi duwa mauxangania xauna. Am gatatua atidingdi xaung ati tatuanganama am gaxap rangua Urana ba. ⁵ Namua na salak xumana Kristo xapdi ba, matu ding ma daxapkam xauna. Baing bila balau, mana namua am gataga rangua Kristo, Urana kubolung ati tatuanganama matuina ma xapkam xauna. ⁶ Bunging bungina mauxangandi daxapkam, bing daxapkam bu am gatatua atimdi xaung bu Urana xapgang muli. Baing nabu am gaxap kubolu ati tatuanganama, bing am gaxap bu am gatatua atimdi, bu sanga ba ali haringina maluxu'm salagimdi am gaxunumiadi xauna. ⁷ Baing am gahatum haringina bagula ali haringina, namua na am gaxabia ba bungina axap salaga bila am ba, bing bagula axap kubolu ati tatuanganama bila am xauna.

⁸ Riamam hatuminga haringinam mana, am gabo ba axabia mana salaga xapkam bungina am gawa probinsia Esia. Mauxading buk mam sanga mana am gaxoxidi te. Baing ina naga, am gahatum ba bagula am gamati. ⁹ Maxuna, am gaxunumia bila lipudi dilungu lipu suxuyangama baladi ba bagula dimati. Ning axa ba sok bu bagula am gabagu mana am haringingamama te, ne am gabagu mana Urana ina haringinga sanga mana iti matiadi mesa muli. ¹⁰ Baing xapkam muli sangua axa diana ba bo ba unggam mati, saing bagula xapkam muli kimuya xauna. Am gata ragunga mana, bagula xapkam muli bungingbunginalo. ¹¹ Baing ahauliam bungina asabu mam. Baing bila balau lipu xumana bagula daharua xai sibuna namua na, mana Urana kubolung atin dimoti mam, lungu sabungadingdi binabu xapkam muli.

Pol Langu Korindi Te

¹² Am gayaha mana kubolumama bungina am gawa liwe mana lipu longgalo, binabu maluxu mana hatumingamamdi am gaxunumia ba kubolumama maringing sibuna bila Urana muruna mana. Am gaxabia alaba sibuna. Kubolumama su mana lipu titiam hatumingadinga te, ne su mana Urana kubolunoa atin dimoti makira. Am galibu bila ba bungina am gawa liwe mana lipu titiamdi, saing am galibu sibuna bungina am gawa liwe mang. ¹³ Am gaharua bila ba namua na mana xailong longgalo ngabungdi, dimakasa te mana atitidi saing axabiadi. Ngabagu mana xaidaba bagula

axabia kubolumama rangrang sibuna, ¹⁴ heku axabia rangrang sibuna hatata te. Baing mana xaidaba bungina Toxoratamona Yesu goxoya ma, bagula axabia sibuna ba sanga ba ayaha sibuna mam bila am gayaha mang.

¹⁵ Mana namua ngahatum haringina bila ba, ngahau hatumingua ba ngamala bila lobu ranguang muga, bu sanga ba axap guxama bunging luwa. ¹⁶ Ngabo ba ngamala bila lobu ranguang bungina ngahaxa mala probinsia Masedonia. Baing kimuya bungina ngayunga Masedonia ngagoxoya ma, ngahatum ba bagula ahauli nga mana haxangagua ila probinsia Yudia. ¹⁷ Bungina ngahau hatumingua bila ba, bola ngahau olang? Tegu. Lipu titiamdi duxugia haruangadinga saing daharua ba, “Wane, wane,” saing bunging taininau daharua ba, “Tegu, tegu.” Ngalibu kubolua ba te.

¹⁸ Bila Urana bungingbunginalo libu haruanganoa, haruangamama am gaharua nang ba xaningxaning “Wane” “Tegu” tang te. ¹⁹ Namua na Urana Garanoa Yesu Kristo, lipua Sailas, Timoti amtum gabaxanga liwe mang ba, bing lipua haruanganoa xaningxaning “Wane” “Tegu” tang te. Ne bungingbunginalo haruanganoa “Wane” ing ganina. ²⁰ Namua na haruanga longgalo Urana hau ba aningoding mana Kristo, disok “Wane” bila ba. Baing ina naga, bila balau kira xauna taharua ba, “Maxung sibuna,” bu Urana xap yaya sabanga. ²¹ Baing Urana libuang gagabuam tali haringina mana Kristo. Mogu kira baing. ²² Ta mogunganoa makira saing ta

Aningonoa maluxu makira bila yahanga muga-mugangama, hau haruangua mana axadi bagula sinadi nakira kimuya.

²³ Ngawagi mana Urana bu baxanga ba ngaharua maxuna ing ganina, namua ngama ranguang Korindi muli te bing ngabo ba ngasina mauxanganoa nang te. ²⁴ Bola ahatum ba am gabo ba am gawa etua mang mana kuboluim hatuminga haringinam? Tegu. Am gawaxata ranguang bu gamoimdi diyaha, namua na ali haringina masup hatumingaim haringinia.

2

¹ Binabu ngahau hatumingagua ba bagula ngala ranguang hatata te, namua na ngabo ba ngasina ayangangua nang muli te. ² Namua na nabu nga ba ngalibuang ayangaim muli, bing gaxarea wauyu ba libu ngayaha? Tegu! Ang ganim bakbakka sanga ba alibu ngayaha. ³ Namua naga ngabung xailong tela nang ba, namua na hauxagu ba ngala ngabagu lipuadi dilibu ngayaha ba dilibu kubolu diana, saking bila balau ayanganga sabanga sibuna xap nga. Ngahatum haringina mang ba bagula alibu haru-angagua, binabu bagula gamogua yaha, saing bagula gamoimdi diyaha xauna. ⁴ Namua na bungina ngabung xailongga ba nang, ngaxun-umia mauxangang sabanga, ayangagu sibuna mang, ngatangi-ang. Ne ngabo ba ngalibuang ayangaim te. Tegu. Ngabo ba axabia murungagu sibunoa mang bing sabanga sibuna.

Bing Diyunga Lipu Kubolung Dianama Kubolunoa

⁵ Lipua xap mauxanganoa masok ba, libu ayangagu buk te, ne libuang ayangaim monga. Ngaharua “monga,” nam ngaiti mauxangana ba sok sabanga. ⁶ Baing salaga ang xumana asina na bing sanga ba. ⁷ Binabu hatata, xai mana ayunga kubolunoa xaung atatua atindi, nam ayanganoa tatua sibuna. ⁸ Binabu ngaxusungang haringina ba ahatanga muli ba muruim sibuna mana. ⁹ Namua naga ngabung xailong tela nang ba, bu ngatubang ba ngaxabia ba bagula asu mana haruangagu longgalo, kimbo tegu. ¹⁰ Lipu gaxarea ayunga kubolunoa, bing nga xauna ngayunga kubolunoa. Baing kubolu baruamta ngayunga (nabu kubolu tela wa bu ngayunga), bing ngayunga Kristo maxania bu hauliang, ¹¹ bu Satan sanga ba tuxu murak makira te, saing dali kira bila ba. Namua na kakahara mana hatumingang diandi te.

Aposeldi Didali Haungingua Urana Haringin-gania

¹² Bungina ngala long sabangga Troas bu ngabaxanga ulek xaiyua mana Kristo, ngabagu ba Toxoratamona xaxa daxangua manga ba ngatuxu oxatua. ¹³ Ne hatumingagua tubu buk, namua na ngasok mana riagu Taitas la ba te. Binabu ngaharua xaidap xai nadi, ngasauyadi ngala probinsia Masedonia.

¹⁴ Ne ngaharua xai sibuna mala rangua Urana, namua na mana Yesu ina dali axamandi, binabu muga mam, saing tuxu oxatua maluxu mam, bu hasangia Kristo uleging xaiyua mala mana

long longgalo, bila samisami xai ila hataing hataina. ¹⁵ Namua na am gawa bila samisami Kristo hanania mala rangua Urana. Am gawa bila ba liwe mana lipuadi Urana xapdi muli xaung maluxu mana lipuadi dila hanggalangian-gia xauna. ¹⁶ Mana adi dila hanggalangiangia am gawa samisami matiamama. Ning mana adi Urana xapdi muli am gawa samisami walingama. Baing gaxarea sanga sibuna mana oxata na bila li? ¹⁷ Lipu xumana ditubatuba Urana Xuanoa bu daxap sianga mana. Am bila ding ba te. Tegu. Am gabaxanga haruanga maxunam longgalo Urana maxania, namua na am gataga rangua Kristo, saing Urana naga soxiam mala.

3

¹ Baruta? Bola ahatum ba am gaungguti am gaharingia yamamdi muli, bo? Lipu teladi dirai xailongdi ranguadi ba daharingiadi daharua ba ding lipu xaidi. Bola am galibu bila ba, bo? Tegu. Baing am gabo ba abung xailonggadi na bila ba mam te xauna. ² Ang sibuim awa bila xailong tela haringia oxatamama lipu longgalo maxadingia. Dibagu dilungu axugia hatumingaimdi baru, binabu daxabia ba oxatamama aningona. ³ Ang gahatanga ba ang xailongga Kristo ing sibuna bung, sok mana oxatamama aningonoa. Ne bung xaswia te. Bung xaung Urana walingam Aningonoa. Baing bung xailong siangia bila hanaunaungua te. Tegu. Bung mana lipudi hatumingadingdi.

⁴ Am gahatum haringina bila ba namua na am gataga rangua Kristo Urana maxania. ⁵ Ne am

gaharua bila li te, bila am sibumam haringingamama sanga mana am gatuxu oxata li. Tegu. Haringingamama ma rangua Urana. ⁶ Ina naga haringiam ba am gasok lipuxing oxatanamdi dituxu oxatua mana haruanga haunua hau. Ne haruanga ba bila hanaunaungua dibung waleu te. Tegu. Haruanga haunua hau ba harua mana Urana sina Aningonoa nakira. Hanaunaungua ung lipudi mati, ne Aningonoa sina walingua.

Haruanga Hauna Urana Hau Ba Ralanoa

⁷ Ahatumia. Daxanga muganga ma xaung hanaunaungadi Urana gixidi siangia, saing daxanga ba ila mana matiyua. Ne unggutinganoa ma xaung ralana, sanga ba Isreldi dibagu mana Moses ramramonoa te*. Heku Urana ralanoa sup monga mana ramramonoa, ne sanga ba dibagu mua te. ⁸ Bila balau mana daxanga mugangua, binabu Urana Aningong oxatang ralanoa bagula dali, bo? Maxung sibuna! ⁹ Oxata daxanga mugangama ma xaung ralanoa, ne suxuya lipudi. Ning Urana Aningonoa oxatanoa ma, saing xap kubolu maringina ma, saing maxung sibuna ralanoa dali muganga ba! ¹⁰ Namua na axa ba waleu ing ralana, bing hatata ina ralana monga te, namua na oxata hauna ralanoa dali masup! ¹¹ Baing nabu axamang mugangua sup sup mari ma xaung ralanoa, bing Urana Aningong oxatang ralanoa dali sibuna, namua na subingan tate.

---

* **3:7** Ubagu Xapdi Muli (Kisim Bek) 34:27-35 bu uxabia namua mana haruungadi li.

¹² Am gaxabia ba alaba maxung sibuna, binabu am gamaxuwa ba am gabaxanga te. ¹³ Am bila Moses te, kaukau ramramonoa imang hatainia nam Isreldi dibagu Urana ralanoa sup sup mari. ¹⁴ Ning hatumingadingdi diribading, namua na bila imang hataina ba wauyu hatata bungina dititi Urana Xuang Mugangia. Tela unia te. Namua na Urana unia imangga baguba bungina ditaga rangua Kristo ing gantina. ¹⁵ Laing sup hatata bungina dititi Moses haruanganoa, imang hataina kaukau hatumingadingauyu. ¹⁶ Ning bungina lipu tela xugia hatuminganoa ma rangua Toxoratamona, unia imangga baguba sangua. ¹⁷ Toxoratamona libu bila ba bing Urana Aningonoa. Baing ina naga, bungina Toxoratamona Aningonoa wa maluxu'm lipu tela, axamang tela bili te. ¹⁸ Baing kira ba, tahatanga Toxoratamona ralanoa bila lipudi dibagu babudingdi langia. Baing axamang tela kaukau ramramoradi te. Xugia kira bu tasok bila ing sibuna babunoa, bu sanga ba kira ralara tubutubu mala namua na Toxoratamona ina Urana Aningonoa tuxu oxatanoa maluxu makira.

4

Heku Haringingardi Disup, Luradi Daxap Haringingua

¹ Binabu am gamalai mana oxata li te, namua na Urana naga sina oxata li nam mana usinganganoa. ² Ning am gayamu kubolu memeyamdi lipudi dilibudi hisangia. Am gahaxa mana kubolu murakkamdi te. Xauna,

am gaxaningxaning Urana uleging xaiyua te. Tegu. Am gata haruanga maxunama masok sabasabia bu lipu longgalo sanga ba dibagu daxabia ba kubolumamdi dimaring Urana maxania. ³ Baing nabu ulek xaiyua am gabaxanga ba hisa mana lipu teladi, hisa mana lipuadi hanggalangiangua bagula xapdi ding ganiding. ⁴ Satan, urana titiam, libu lipu hatuminga haringinam teguamdi maxading dahaxatu, bu soxautidi ba dibagu ulek xai lulianoa te. Ulekka ba hatanga Kristo ralanoa masok, saing Kristo Urana babuna naga. ⁵ Namua naga bungina am gatubatuba lipudi, am gabaxangam te. Am gabaxanga ba Yesu Kristo bing Toxoratamona, saing am ba am gawa lipuxim oxatanamdi. Am gatuxu oxatanoa ba am gaiti yanoa. ⁶ Waleu sibuna Urana harua ba, “Maluxu’*m* labiana bing lulianoa sok.”[☆] Baing ina naga, ing sibuna libu lulianoa sina maluxu’*m* hatumingarua, bu taxabia Urana ralanoa tabagu mana Kristo ramramonoa.

⁷ Oxata ba Urana sina nam giminaginoa sabanga buk. Ning am ba am gabaxagi mana axamang giminak sabanggamga ba, am bila bori titiam olanggamdi. Alaba hatanga rangrang ba haringingamam sabanga sibuna ma rangua Urana, ne ma ranguam te. ⁸ Lipudi disinasina mauxangang xumana nam, ne mauxanganadi ba dahamunanggiham te. Bunging xumana am gahatum xumana binabu am gaxabia baraxinta bagula am galibu te, ne hatuminga xumana didaliam te. ⁹ Disina salaga nam, ne Urana yungam te. Di-

---

[☆] **4:6** Unggutinga (Stat) 1:3

tahataham mari, ne dahanggalangiam masup te. ¹⁰ Bungingbunginalo sanggamamdi daxap salaga bila Yesu bungina mati, bu sanggamamdi sanga ba dahatanga Yesu walinganoa masok. ¹¹ Wane, am gatuxu Yesu oxatanoa, ne xaidap longgalo am gawa titia li, dituba ba dunggam mati. Ne am gamati teguyu, saing alaba hatangadi ba Yesu wa maluxu'm sanggamamdi, sangga matiamgadi li. ¹² Baing ina naga, bungingbunginalo matiyua bo ba xapkam, ne alaba xap walinga ma ranguang ba.

¹³ Am gahatum xumana te. Am bila lipua bung Urana Xuania ba, "Ngahatum haringina, binabu ngaharua ba."✧ Am xauna am gahatum haringina, binabu am gaharua. ¹⁴ Namua na am gaxabia ba Urana lipua iti Toxoratamona Yesu mesa mana matiyua, ina bagula itiam mesa rangua Yesu. Baing bagula xapkam xaung ang mala bu tawa rangua. ¹⁵ Axadi li disok mam bu dahauliang. Baing bungina Urana kubolung atin dimoti sok mana lipu xumana, bagula libu lipudi daharua xai sabanga sibuna na Urana. Baing ina naga, Urana yanoa bagula sabanga sibuna.

¹⁶ Binabu bungina salaga xapkam, am gamalai mana oxata li te. Heku sanggamamdi haringingadingdi disup mari, lumamdi daxap haringingua, disok hauna xaidap taining tainina. ¹⁷ Ngaharua bila ba namua na mauxanganadi li mauxading te saing duwa maxaxaya te. Ne dila xungdi mari mana ralang sabanga bagula am gaxap, dalidi sibuna saing bagula

---

✧ **4:13** Olaidi (Buk Song) 116:10

wa bungingbunginalo! ¹⁸ Binabu tata maxaradi mana mauxangandi tabagudi hatata te. Tegu. Tata maxaradi mana axadi sanga ba tabagudi te. Namua na axadi sanga ba tabagudi hatata bagula disup sap, ne axadi sanga ba tabagudi te bagula duwa bungingbunginalo.

5

Sangga Haundi

¹ Sanggaradi hatata tawa manadi bila xahi titiam, binabu taxabia ba bungina disup, bing kira numara bungingbunginaloam wa long xaiya. Numa ba lipudi rimadingdi ditongtongia te. Tegu. Numa ba Urana tongtongia. ² Ne hatata bungina tawauyu xahira sanggamdi tagudi tatang mua, namua na tabo sibuna ba tasau numa long xaiyamga ba. ³ Namua na bungina tasau imangga ba, bagula tawa mulang te. ⁴ Hatata bungina tawa mana xahi sanggamgadi li, tagudi taxunumia mauxana. Maxuna tabo ba taxola mana imanga te. Ne namu sibunoa tagudi taxunumia mauxana bing tabo ba tasau numara long xaiyama, bu sangga matiamgadi li bagula duxugia mala sangga walinga bungingbunginaloamdi. ⁵ Urana ing sibuna tongtongia kira mana namua naga, saing sina Aningonoa nakira bila yahanga mugamugangama, wa mogungua mana axamandi dima yu.

⁶ Binabu hatumingamamdi daharing saing am gaxabia ba bungina am gawauyu mana sanggadi li titia, am gawa rangua Toxoratamona

long xaiya teguyu. ⁷ Namua naga mana hatuminga haringina am gawa. Ne mana axadi am gabagudi, tegu. ⁸ Wane, hatumingamamdi daharing, saing murumam ba am gayunga sanggamamdi, am gala am gawa rangua Toxoratamona. ⁹ Binabu heku am gawauyu mana sanggadi li titia kimbo am gayungadi am gawa long xaiya, bungingbunginalo am gahaxi ba am galibu Toxoratamona yaha. ¹⁰ Namua na kimuya kira longgalo bagula tali Kristo kabukabu suxuyangam rung mana ba maxania, bu kira taining tainina taxap haxuyangaradi sanga mana kuboluradi talibudi bungina tawa mana sanggaradi titia li. Xai kimbo diana, bagula haxuyadi nakira.

Tahauli Lipudi Bu Urana Atin Daxaringa Mandi

¹¹ Bila balau, am gamaxuwa ba am gali Toxoratamona maxania olang kimuya, binabu am gahaxi ba am gagui lipudi. Hatumingamamdi xaung kubolumamdi Urana xabiadi rangrang. Baing ngabo ba maluxu mang bing axabia axadi ba rangrang xauna. ¹² Ne am gatuba ba am gaharingia yamamdi muli te. Tegu. Am gabo ba am gahatanga daxanga nang ba aiti yamamdi, bu sanga ba ahaxuya na lipuadi dibo ba dahasua mana axadi dilibudi sabasabia, ne hatumingadingdi dimaring Urana maxania te. ¹³ Baing nabu lipudi dibaguam bila lipu kakahandi, bing sangau. Namua na am gatuxu Urana oxatanoa. Ne nabu dibaguam bila lipuadi hatumingading dimaring, bing hatumingamam dimaring bu hauliang. ¹⁴ Ngaharua bila ba namua na Kristo

kubolung murungam sibuna yungam ba am gawaxata, namua na am gahatum haringina ba lipu taininau xap lipu longgalo yabadinga saing mati. Binabu bila balau kira longgalo tamati. ¹⁵ Xap lipu longgalo yabadinga saing mati, bu adi duwa sanga ba disu mana murungadinga te. Tegu. Mati bu disu mana murunganoa mana lipua xap yabadinga saing mati saing mesa muli.

¹⁶ Binabu hatata saing ila, am gasuxuya lipudi mana xabianga titiama te. Maxuna, muga am gasuxuya Kristo mana xabianga titiama. Ne hatata am gasuxuya bila ba muli te. ¹⁷ Binabu lipu gaxarea taga rangua Kristo, bing sok lipu haunua. Muganga sup. Bagu, haunua ma ba! ¹⁸ Axadi bagudi li dima rangua Urana, lipua libu atin daxaringa makira mana Kristo oxatanoa. Baing sina oxatua nam ba am gabaxanga haruanga mana atin daxaringa na lipudi. ¹⁹ Bila li: Mana Kristo matianoa Urana libu atin daxaringa bu lipudi dirung mosiu rangua. Hatumia kubolura diandi muli te. Ulega Urana ta rimamamia bu am gabaxanga bing atin daxaringa makira. ²⁰ Binabu am ba am lipuadi am gaxap Kristo haruanganoa mala rangua teladi. Bila Urana wagi lipudi suxungumamia. Mana Kristo yanoa am gaxusungang haringina ba ama rangua Urana saing ayunga atin daxaringa mang. ²¹ Kristo libu kubolu dian tela te, ne Urana libu ba xap kubolu diana haxuyanganoa ba hauli kira, bu sanga ba taxp Urana kubolunoa uxu kira ba maringina namua na tataga rangua Kristo.

6

¹ Am gawaxata rangua Urana binabu am gaxusungang haringina bila li: Axap Urana kubolung atin dimoti ba, binabu labu ayunga xung mari olanggu tai. ² Namua na harua ba,

“Mana bungina ngabo ba ngalibu xai mang,
ngalunguang,
saing mana xaidaba ngabo ba ngaxap kang
muli, ngahauliang.”[☆]

Ngabalang ba, hatata bing bungina mana Urana libu xai, hatata bing xaidaba mana xap kang muli.

Pol Mauxangandi

³ Mana oxata li am gatuxu, am gabo ba am galibu kubolu tela rangguti lipu tela te, nam axamang tela hanggalangia oxatamama yanoa. ⁴ Ne mana axadi am galibudi am gatuba ba am gahatanga ba am Urana lipuxing oxatanam sibundi. Am galibu bila ba bungina am gali haringina mauxangang sabangia, bungina lipudi disina salaga nam, bungina axamandi dibo ba dahanggalangiam, bungina hatuminga xumana daxapkam, ⁵ bungina ditaham, ditam salak yabania, xaung bungina dibura ba dilibu doa mam, xaung bungina am gamakasa, bungina sanga ba am gakinu xai te, xaung bungina gesagimam. ⁶ Am gatuba ba am gahatanga ba am Urana lipuxing oxatanam sibundi mana

[☆] 6:2 Aisaya (Aisaia) 49:8

kubolumam sigixinganamdi, mana xabianga-mamdi, mana kubolumam atimam disala sap te, xaung kubolumam am galibu xai mana lipu teladi, xaung mana Urana Aningong oxatanoa maluxu mam, xaung mana kubolumam am murumam sibuna mana lipudi, xola mana languangua, ⁷ xaung mana am gabaxanga haru-anga maxunama, xaung mana am gawaxata Urana haringingania, am gatuxu kubolumam maringina bila axamang hauningamdi mana rimamam rimamo xaung rimamam xong. ⁸ Lipu teladi daharua xai mam, ne teladi ditatuam. Teladi dahanggalangia yamamdi, ne teladi di-tidi. Daharua ba am lipu murakkamdi, ne am gaharua maxung sibuna. ⁹ Dibaguam bila lipu yaya teguamdi, ne am ramramo sabangadi. Dituba ba dunggam mati, ne bagu, am gawauyu. Ditahataham, ne am gamati te. ¹⁰ Dilibuam ayangamam, ne bungingbunginalo gamomamdi diyaha. Am gawa haxugina, ne am galibu lipu xumana duwa lipu xalaxalamdi. Am goxola, ne xalaxala longgalo amiadi.

¹¹ Ang Korin mana, mana haruangamam long-galo am gaharua sabasabia nang, saing am gaxaxa gamomamdi sabanga ranguang. ¹² Am gariba gamomamdi mang te, ne ang ba ariba gamoimdi mamgu. ¹³ Ngaharua nang bila ang garagudi. Bing axaxa gamoimdi ranguam bila am gaxaxa amiadi ranguang. Alaba hakhax-uyanga maringina.

Tataga Rangua Lipu Hatuminga Haringing Teguamdiu Tai

14 Labu ataga rangua lipu hatuminga haringing teguamdiu tai. Baruta? Sanga ba kubolu maringina, kubolu hanaunaunga dalingama tang duwaxata xauna? Sanga ba luliana labiana tang ditaga? Tegu. 15 Xauna, sanga ba Kristo Satan tang duwa hatuminga taininau? Lipu hatuminga haringinama sanga ba taga rangua lipu hatuminga haringing teguama baru? 16 Sanga ba Urana Numanoa hau haruangua rangua urana languangamdi numading sabungama? Tegu sibuna! Taxabiau, tawa Urana walingam numanoa baing. Bila Urana harua ba, “Bagula ngawa ranguadi xaung bagula ngahaxa liwe manadi. Bagula ngawa Urana dingia, saing bagula duwa lipuxigudi.”✧

17 “Binabu asok sanguadi
     saing awa halianga manadi,
                     Toxoratamona harua bila ba.
 Labu aringring axamang sigixingang teguam
     telau tai,
     saing bagula ngaxapgang.”✧

18 “Bagula ngawa Tibuim,
     saing bagula awa garagu lupdi xaung
     nanuhangigudi,
     Toxoratamona Haringing Sibunama harua bila
                     ba.”✧

✧ **6:16** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 26:12; Yeremaya (Jeremaia) 32:38; Esekiel 37:27 ✧ **6:17** Aisaya (Aisaia) 52:11; Esekiel 20:34,41 ✧ **6:18** 2 Samwel (2 Samuel) 7:14

7

¹ Riagu mana, murugu sibuna mang. Haruan-gadi Urana haudi ba bing kiriadi, binabu baraxing baraxintadi didongdongia sanggaradi xaung aningoradi bing tadamiadi sangua kira bu tasok sigixingang sibuna. Talibu kubolu maringing sibundi mana namua tawa hawa mana Urana.

Pol Gamonoa Yaha

² Ngabo ba asina ganangana gamoimia mam. Am galibu doa na lipu tela te. Am gata lipu tela daxanga diania te. Xauna, am gatuxu murak mana lipu tela bu am gaxap xalingindi te. ³ Ngaharua bila ba bu am gasuxuyang te. Tegu. Ngaharua nang masup ba awa gamo-mamia. Heku am gawa ranguang kimbo am gamati ranguang, axamang tela sanga ba soxauti murungamam sibunoa mang te. ⁴ Ngaxabia sibuna ba sanga ba ngaharua sabasabia nang. Ngayameng haruanga tela te. Ngayaha sibuna mang. Hatumingagua aharingia sibuna. Baing yahangagua baxagi laing matuina maluxu'm mauxangandi daxapkam.

⁵ Ngaharua bila ba namua na bungina am gasok probinsia Masedonia, am gaxap yaguanga monga te. Tegu. Long baruamta am gaxugia mana, mauxangandi dilipkam. Sabasabia mauxangandi daxapkam, saing lumamia maxuwangadi daxapkam. ⁶ Ne Urana, lipua tatua atidi mana lipu gaxarea gamodingdi mauxading ba, ina tatua atimamdi bungina soxi Taitas goxoya ma ranguam. ⁷ Baing tatua atimamdi mana malinganoa ing ganina te, ne bungina am galungu ba atatua atindi baru, alaba tatua

atimamdi muli. Baxanga nam ba atim manga, usingangaim sibuna mana kuboluima, ahatum buk mana awa hatuminga taininau rangua nga. Baing ina naga, gamogua yaha sabanga sibuna.

⁸ Maxuna, xailongga ngabung mala ranguang ba libuang ayangaim, ne ngausinga te mana ngasina. Muga ngausinga, namua na ngabagu ba libuang ayangaim sibuna. Ne ayangaim mongaita ing ganina. ⁹ Ning hatata ngayaha. Ne ngayaha te mana ayangaim. Ngayaha namua na ayangaima xaiang ba axugia hatumingaima. Namua na axunumia ayangangua sanga mana Urana murunganoa, binabu haruangamama hanggalangiang te. ¹⁰ Bungina Urana libuang ayangaim, alaba xap hatuminga xugianganoa masok, xaiang mala Urana xapkang muli. Baing alaba sina mauxangana na lipu tela te. Ne lipu titiamdi ayangadinga xugiadi te. Xap matiyua masok. ¹¹ Bagu baraxinta Urana xap masok bungina atiti xailongigua ba. Libu ayangaim mana kuboluima. Ahaxi mana alibu kubolu maringina, saing ahaxi mana ahatanga nanga ba alibu kubolu maringina. Atim disala mana lipua ba kubolung dianoa, saing ahatum xumana ba Urana bagula sina salaga nang nabu kubolua ba ilayu. Atim manga bu ngama ngahauliang. Hatumingaima haring ba ahamaringia axamandi, xaung ba asina salaga na lipua liwe mang libu kubolu diana Urana maxania. Mana axamang longgalo ahatanga ba asu mana kubolu maringindi ding ganiding. ¹² Namua ngabung xailongga ba mala ranguang bing ngamogu lipua libu kubolu diana te, xaung bu ngahauli lipua

xap doa te. Tegu. Ngabung bu ang sibuiam sanga ba abagu axabia ba atim mam baru Urana maxania. ¹³ Binabu mana namua alunguam bing atatua ayangamamdi.

Alaba tatua ayangamamdi. Xauna, am gayaha buk ba am gabagu Taitas yaha baru, namua na aningonoa xap haringinga ranguang longgalo. ¹⁴ Namua na muga ngaiti yaimdi na, saing asina memeyua nanga te. Haruanga longgalo am gaharua nang waleu bing maxundi. Baing bila balau haruangamamdi am gaiti yaimdi manadi Taitas maxania disok maxuna xauna. ¹⁵ Baing murunganoa mang tubu sabanga bungina hatum muli ba ang gasu mana haruanganoa, saing axap xaung maxuwanga xaung lulunga. ¹⁶ Baing ina naga, ngayaha namua na mana axamang longgalo sanga ba ngahatum haringina mang.

8

Lipu Hatuminga Haringinamdi Disina Haulingua

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, am gabo ba axabia mana Urana kubolung atin dimoti mana Masedonia sabungadi. ² Mauxangang sabanga xapdi saing tubadi. Duwa haxuging sibuna, ne yahangadinga baxagi buk laing matuina, hatumingadingdi dimesa mana riading hatuminga haringinamdi. ³ Ngaxabiau, ngabaxanga kuboludinga nang: Disina sanga mana xalingidingdi, maxuna didalidi. Mana ding murungadinga ⁴ duxusunga xusungam

haringina ba am gayungadi ba digabu lipu hatuminga haringinam teladi dahauli Urana lipuxing maringindi duwa probinsia Yudia. ⁵ Am gahagaxa ba bagula dita haulinga kaxukana monga, baing tegu. Didali hatumingamama ba. Binabu muga dita ding Urana rimania, saking dita ding rimamamia xauna, bila Urana muruna mana. ⁶ Dilibu bila ba, binabu am gaxusunga Taitas haringina ba ila ranguang muli, bu haringiang ba asahi sinaikka li ma rangua kuboluim atim dimoti, namua na ina naga hauliang ba aungguti agugunia sinangaima. ⁷ Oxata baruamta atuxudi, atuxudi xai sibuna—kubolu hatuminga haringinama, haruanga xai, xabiangua, kubolua ahaxi mana ahauli lipudi, xaung muruim sibuna mam. Bila balau, binabu am gabo ba atuxu oxata li xai sibuna xauna, oxata sinaikkamga li ma rangua kuboluim atim dimoti.

⁸ Ngatabinang te, ne ngabagu lipu teladi kuboluding dahaxi mana dahauli haxugindi, saing ngabo ba ngatuba kuboluim muruim sibuna xaung dingia bu ngabagu kuboluima maxuna kimbo tegu. ⁹ Namua na axabia Toxoratamona kiria Yesu Kristo kubolung atin dimoti. Xalinging xumang sibuna, ning sok haxugina bu hauliang. Namua sok haxugina bila ba bing asok lipu xalaxalam mana axamang aningoningoamdi.

¹⁰ Hatumingagua mana daxanga xai asu mana sinaikka ba bila li: Niani muganga amuga mana agugunia haulingaima. Adali teladi mana kubolua li ing ganina te, ne adalidi xauna

namua na murungua li wa muga maluxu mang. ¹¹ Binabu asahi oxatua ba hatata, bu kubolua ahaxi mana alibu nulana bagula wa hasusu mana kubolua asahi. Asina sianga sanga mana xalingim baruamta atuxudi. ¹² Namua na nabu lipu tela hatuminganoa mesa ba sina axamang tela, bing Urana yaha mana kubolunoa. Hatumia xalingindi xola manadi te. Tegu. Yaha mana yahanganoa muruna ba sina mana xalingindi tuxudi ing ganina.

¹³ Ne murugu ba asina xalaxala xumana bu ding disok xai, saing ang gawa haxuk te. Tegu. Murugu mana ang longgalo awa hasusu. ¹⁴ Hatata xalingim xumana bagula hauli barax-intadi diraxap manadi. Baing ina naga, kimuya bungina ang garaxap, bing bagula dahauliang mana xalingiding xumana xauna. Bila balau bagula ang longgalo awa hasusu. ¹⁵ Bila Urana Xuanoa harua ba, “Lipua tagia xumana bing tuxu xumana buk te, saing lipua tagia kaxukana bing tuxu kaxukana buk te.”✧

Pol Bo Ba Soxi Taitas Mala Korin

¹⁶ Ngaharua xai sibuna mala rangua Urana, lipua iti Taitas hatuminganoa ba muruna ba hauliang. Murunganoa maxang taininau bila ngayua. ¹⁷ Ngaharua xai sibuna namua na bungina am gaxusunga Taitas ba ila ranguang, nai mam ing ganina te. Tegu. Ing sibuna haxi ba ila ranguang mana ing murunganoa. ¹⁸ Baing am gasoxi riamam hatuminga haringinam tela rangua. Lipua ba xap yaya sabanga liwe mana

---

✧ **8:15** Xapdi Muli (Kisim Bek) 16:18

sabunga longgalo namua na tuxu oxata haringina mana baxanga ulek xaiyua. ¹⁹ Alaba ing ganina te. Sabungadi dimogu ba gabuam bungina am gaxap haulinga li mala Yerusalem. Am gatuxu oxata li bu am gaiti Toxoratamona yanoa, xaung bu am gahatanga nadi ba murumam sibuna ba am gahaulidi. ²⁰ Am galibu bila li, nam lipu tela harungia oxatamama mana haulinga sabangga li. ²¹ Namua na am gabo ba am galibu kubolu maringina Urana maxania xaung lipudi maxadingia xauna.

²² Xauna, am gasoxi riamam hatuminga haringinam tela rangua dintang. Lipua li, bunging xumana am gatuba mana oxata xangxana, binabu am gaxabia xai ba haxi mana oxatua. Baing hatata haxi sibuna, namua na hatum haringina mang sabanga sibuna. ²³ Ang gaxabia ba Taitas babangagua xaung riagu oxatama liwe mang. Baing riamam luwadi ba, dintang sabungadi ulegidingdi, dintang kuboludinga bing disina yaya sabanga na Kristo. ²⁴ Binabu bungina tung disok ranguang, bing ahatanga kuboluim murungaim sibuna na dingtung, bu sabunga longgalo bagula dibagu kuboluima maxuna. Baing ahatanga namuxina mana am gaiti yaima na dingtung xauna.

9

Yahangua Ila Rangua Kristo Lipuxindi Duwa Yerusalem

¹ Nga namuxigu te ba ngabung maxaxaya nang mana yahanga li am gagugunia ba hauli Urana

lipuxing maringindi duwa Yerusalem. ² Namua na ngaxabia ba muruim buk ba ahaulidi, saing ngaiti yaimdi na Masedoniadi. Ngabaladi ba niani muganga ba ang Akayadi* axauxau hatumingaima ba agugunia yahangua. Baing kuboluim murungaima iti hatumingadingdi dimesa ba dahaulidi xauna. ³ Ne ngasoxi riamam tuwadi li mala ranguang, namua na ngabo ba axauxau mana yahanga li, bila ngaiti yaimdi mana ba. Nam yaya itinganoa am galibu mang ba xung mari olang. ⁴ Namua na nabu Masedonia teladi dima rangua nga saing dibagu ba axauxau mana yahangaima teguyu, bing bagula memeyamam mana am gaiti yaimdi. Ne bagula memeyaim sibuna. ⁵ Binabu ngahatum ba xai ba ngatabina riamamdi ba dila ranguang muga, bu dahauliang ba agugunia yahangaima ahau haruangua ba asina. Baing ina naga, bagula yahanga ba xauxau masup, saing muruim ba asina. Nam wa yahangua lipu tela yuang ba asina.

Kubolua Hatuminga Mesa

⁶ Ahatum muli to: Lipu gaxarea xuma xumana te, bing bagula xauya xumana te. Ne lipu gaxarea xuma xumana, bagula xauya xumana. ⁷ Ang taining tainina bing usina baraxing baraxinta uhau hatumingama ba usina. Labu usina nabu hauxam bu usinau tai, xaung labu usina namua na tela yungung ba usinau tai. Namua na Urana murung sibuna mana lipu gaxarea

---

* **9:2** Akayadi—Akaya probins tela, saing long sabangga Korin wa maluxu mana, binabu Pol sanga ba uxu Korindi ba Akayadi xauna.

yaha ba sina. ⁸ Baing Urana sanga ba libu kubolung atin dimoti baxagi sibuna mang, bu xalingimdi sanga mang bungingbunginalo, saing bagula araxap mana axamang tela te. Bagula libu bila ba bu abaxagi sibuna mana oxata xai longgalo. ⁹ Bila Xuanoa harua ba,

“Hatuminganoa mesa ba sinasina yahangadi na haxugindi,
kubolung maringinoa bagula wa bungingbunginalo.”✧

¹⁰ Baing Urana naga sina xuyandi na lipu umangama xaung sina angingua na. Bila balau bagula hauliang saing libu xalingimdi ditubu, bagula libu kuboluim maringing xauyangama aningodingdi ditubu bu sanga ba ahauli haxugindi sabanga. ¹¹ Bagula sina xalaxala xumana nang mana daxanga xangxana, bu sanga ba hatumingaimdi dimesa ba ahauli lipudi bungingbunginalo. Baing bungina am gaxap yahangaimdi mala rangua lipu raxabinganamdi, bagula daharua xai sibuna na Urana.

¹² Oxata haulingamga li ang gatuxu hauli Urana lipuxindi diraxap ding ganiding te. Tegu. Oxataimga li baxagi laing matuina, libu lipu xumana daharua xai sibuna na Urana xauna.

¹³ Oxataim haulingamga li alibu hatanga ba hatumingaim haringina sanga ba. Baing ina naga, lipudi bagula diti Urana yanoa, namua na dibagu kuboluima asu mana ulek xaiyua mana Kristo, ulek xaiyua abaxanga ba. Xauna, bagula diti

✧ 9:9 Olaidi (Buk Song) 112:9

Urana yanoa namua na hatumingaimdi dimesa ba atuxu sinaga ranguadi xaung lipu longgalo. ¹⁴ Baing bagula atiding mang bungina disabu mang, namua na dibagu ba Urana kubolung atin dimoti mang baxagi mang. ¹⁵ Yahangua Urana sina nakira, sabanga buk, saing sanga ba tabaxanga suxunguria te. Bing taharua xai sabanga sibuna na Urana mana yahanganoa!

10

Pol Haxuya Haruangua Mana Oxatanoa

¹ Tauna, nga Pol nga sibugu haruangagua mala ranguang. Ngatatua nga ngaharua mosiu, bila Kristo. Lipu teladi disu haruanga nanga, daharua ba, “Bunging bungina Pol wa rangua kira, tatuaina, ne bungina wa hasoya, harua yabina maluxu’ m xailongindi.” ² Ngabalang ba bungina ngama ranguang, bing labu alibu nga ba ngaharua yabina nangu tai. Lipu teladi dahatum ba am gasu mana kubolu titiama. Hatumingagua bing bagula ngaharua yabina nadi. ³ Maxuna, am gawa titia, ne am gahaung bila lipu titiamdi dahaung te. ⁴ Namua na axamang hauningamdi am gahaung manadi xan tela. Bila axadi lipu titiamdi dahaung manadi te. Tegu. Axadi am gahaung manadi haringingading Urana sina ba sahi bixuamamdi haringingadinga. ⁵ Am gasahi lipu hasuangamdi hatumingadinga, xaung am gasahi axamang longgalo dituba ba disoxauti lipudi mana daxabia Urana. Baing am gaxai Urana bixuandi ba duxugia hatumingadinga saing disu mana Kristo. ⁶ Bungina asu mana

Kristo haruanganoa masup, am gaxauxau ba am gasina salaga na lipu dudunam longgalo.

⁷ Ang gabagu axamandi ubudingia ing ganina. Nabu lipu tela hatuminganoa haring ba ina Kristo inia, bing bagu xabia xai ba am Kristo iniadi bila ina. ⁸ Ngaharua bila ba namua na Tox-oratamona sina yaya nam bu am gaharingiang, bu am gahanggalangiang te. Baing ina naga, nabu ngahasua monga muli mana yaya ba, bing bagula memeyagu mana te. ⁹ Ne hauxagu ba ahagaxa ba ngabung xailongigudi ba dilibuang amaxuwa. ¹⁰ Namua na teladi daharua ba, “Xailongindi mauxading xaung yabiding, ne bungina wa rangua kira, tabagu ba haringingan te, saing haruangandi dimaxana.” ¹¹ Lipuadi na bila ba, bing dahatum xai bila li: Baru haruangantadi am gabung xailongia bungina am gawa hasoya, bing bagula am gasu manadi bungina am gawa ranguang.

¹² Adi daharua ba ding lipu oxatam xaidi, bagula am gasuxuyam ranguadi te. Disuxuya ding mana ding sibuding kuboludingdi, saing dimogu ding ragudinga bu daharua ba, “Am sanga ba.” Si, kakahading baru. ¹³ Ne am ba, bagula am gaiti yamamdi mahaing dali ragua Urana sina nam te. Tegu. Bagula am gaiti yamamdi sanga mana ragua Urana moguam ba am gatuxu oxatua mana. Ragua ba ila sok mang xauna. ¹⁴ Wane, Urana tang maluxu'm ragua mana oxatua sina nam ba. Binabu bungina am gaharua ba yamamdi duwa etua mang, am galaxuwa ragua te. Namua na am ba am lipu mugamugangamdi am gama hasoya ranguang Korindi bungina

am gaxap Kristo uleging xaiyua ma ranguang.
¹⁵ Ne am gahasua bu am gaxap yaya mana oxatua teladi dituxu te. Tegu. Am gabo sibuna ba bungina hatumingaim haringindi ditubuyu, ganangana mana oxatamama ranguang bagula tubu sibuna, ¹⁶ bu sanga ba am gabaxanga ulek xaiyua mana titiadi duwa hasoya monga mang ba. Namua na am gabo ba am gahasua mana oxatua lipu tela tuxu masup umangania te. ¹⁷ Ne bila Urana Xuanoa harua ba, “Lipu gaxarea bo ba hasua, bing hasua mana axadi Toxoratamona libudi.”[✧] ¹⁸ Namua na lipu gaxarea itina, xap yaya Urana maxania te. Ne nabu Toxoratamona iti lipua ba, bing xap yaya.

11

Pol Haruanganoa Mana Aposel Languangamdi

¹ Heku ngaxabia haruanga hasuangam haruanga kakahana, ngabo ba ngaharua bila ba to. ² Ngahatum xumana mana baraxintadi disok mang, bila Urana hatum xumana mana baraxintadi disok mang. Ngaharua bila ba namua na ang bila hainga ngahau gabisia ba bagula taga yaungia rangua lipu taininau, Kristo baing. Ngabo ba awa sigixingang sibuna bila haing nanung tela xabia luba teguyu bungina ngasinang na. ³ Ne ngamaxuwa ba lipu tela bagula xai hatumingaimdi mala adali daxangua mana haruanganoa, bila bungina moxua tuxu murak mana Ip umangia. Bila balau ngamaxuwa ba bagula ayunga kuboluim maringina ahaxi ba

---

✧ **10:17** Yeremaya (Jeremaia) 9:24

asu mana Kristo. ⁴ Ngamaxuwa namua na ang gayaha ba axap lipu gaxarea ma baxanga nang, heku baxanga xan tela mana Yesu am gabaxanga nang ba. Bila balau ang gayaha ba axap aningonigo tela ina xan tela mana Urana Aningonoa axap ba, kimbo ang gayaha ba axap ulek tela xan tela mana ulek xaiyua ang gaxap ranguam ba. ⁵ Ne hatumingagua bila li: Bakbakka ba ahatum ba “apospel mugamugangamdi,” ding didali nga te. Tegu sibuna! ⁶ Heku ngabaxanga bila lipu tela tubatuba mana baxangangua te, xabiangagua xai. Baing am gahatanga alaba nang mana kubolu longgalo am galibudi liwe mang.

⁷ Bungina ngama ngabaxanga Urana uleging xaiyua nang, ngaxusungang mana giminaga te. Ngatatua nga ngawaxata bu ngaitiang. Bola kubolua li ngalibu bing kubolu diana, bo? ⁸ Bila ngahanai mana sabunga teladi bungina ngaxap haulingua ranguadi bu sanga ba ngatuxu oxatua ranguang. ⁹ Baing bungina ngawa ranguang saing ngaraxap mana axamang tela, bing ngasina mauxangana nang te. Namua na bungina riaru Masedonia hatuminga haringinamdi dima, disina axadi ngaraxap manadi nanga. Ngalibu bila ba namua na ngabo ba ngasina makasangua nang te. Baing bagula ngalibu bila bauyu. ¹⁰ Kristo haruangang maxunama wa maluxu manga, binabu ngaharua maxung sibuna ba, lipu tela te mana titiadi duwa probinsia Akaya bagula soxauti hasuangagua li mana ngaxap giminaga te. ¹¹ Baruta ngalibu bila ba? Bola murugu sibuna mang te? Tegu sibuna! Urana xabia ba murugu

sibuna mang. ¹² Ne ngalibu bila ba namua na lipu teladi dibo ba dahasua ba dituxu oxatua maluxu mang bila am ba. Baing bagula ngasu manayu mana kubolua ngaxap giminaga te, bu sanga ba ngataxiti haruangadinga. ¹³ Namua na lipuadi na bila ba aposel languangamdi. Lipu oxata murakkamdi, duxugia haruangadingdi bu lipudi dibagudi bila Kristo aposeling maxunamdi. Baing tegu. ¹⁴ Baing labu tahixi mana kuboludingau tai. Namua na Satan ing sibuna xugiaina ba bagunganoa sok bila Urana uleging lulianam tela. ¹⁵ Baing ina naga, nabu Satan lipuxing oxatanamdi duxugia haruangadinga bu disok bila lipu oxatamdi dilibu kubolu maringindi, bing labu tahixi manau tai. Kimuya bagula daxap haxuyangua sanga mana kuboludingdi.

Pol Harua Mana Salaga Xap

¹⁶ Ngaharua muli, labu lipu tela hagaxa ba kakahagu tai. Ne nabu abagu nga bila ba, bing axap nga bila axap lipu kakahan tela, bu sanga ba ngahasua monga muli. ¹⁷ Hasuangagua li ma rangua Toxoratamona suxungunoa te. Tegu. Bagula ngaharua bila lipu kakahana. ¹⁸ Lipu xumana dahasua bila titi kubolunoa, binabu bagula nga xauna ngahasua. ¹⁹ Ahatum ba xabiangaimdi dimaring, ne ayaha mana alungu lipu kakahandi haruangadinga! ²⁰ Haruanga ba maxuna baing! Bungina lipudi dilibu mang bila ang lipuxiding oxata olanggamdi, ayaha mana awa hawa manadi. Bungina disahi xalingimdi,

ahatum ba sangau. Ahatum ba sangau bungina dituxu murak mang bu asu mana haru-angadinga, bungina diti ding, xaung bungina dudang. ²¹ Si, laku! Bungina am gawa ranguang, memeyagu buk ba ngalibu kubolua na bila bakbakkadi dilibu mang.

Tauna, heku! Lipu baruamta dibo ba dahasua, bagula nga xauna ngalibu. (Hatata ngaharua kakahana bila ding.) ²² Daharua ba ding Hibrudi? Nga xaunau nga Hibru tela. Daharua ba ding Isreldi? Nga xaunau nga Isrel tela. Daharua ba ding Ebrahim bakbagindi? Nga xaunau nga Ebrahim bakbaging tela. ²³ Daharua ba ding Kristo lipuxing oxatanamdi? (Ngaharua bila lipu kakahana harua.) Ngadalidi mana Kristo oxatanoa. Makasangagu sabanga dali dingiadi, ngawa salak yabania xumana manadi, digusi nga bunging xumana buk sanga ba ngatitidi te, saing bunging xumana ngawa haxek mana matiyua. ²⁴ Bunging luwadi luwadi hiliadinga Yudadi yanamidingdi digusi nga xaung gusinga 39 waxu gusingamia. ²⁵ Bunging tuwa lipudi digusi nga nunuya, bunging tela daxatu nga siangia, bunging tuwa wagadi dida xaung nga, saing bunging tela ngaoti tek liwe xaidap tela yambong tela. ²⁶ Bunging xumana ngahaxa hasoya, langdi dibo ba daxap nga saing ngabo ba ngahanggalang, lipu hanaunggamdi dibo ba dahanggalangia nga, nga sibugu bakbagigu Yudadi dibo ba dahanggalangia nga, Yuda Teguamdi xauna dibo ba dahanggalangia nga. Long sabangadi, long xoliania, tegia—long baruamtadi ngawa manadi dibo ba dahanggalangia nga. Lipu

murakkamdi dilangua ba ding riagu hatuminga haringinamdi xauna dibo ba dahanggalangia nga. ²⁷ Ngamakasa sibuna saing ngaxunumia mauxangang sabangadi mana oxata li. Yambong xumana ngakinu te, gesagigu xaung langa ung nga saing bunging xumana ngaxola anginga. Gaurigu saing imangdi sanga manga te. ²⁸ Axadi ba ding ganiding te. Tegu. Bunging xumana ngaxunumia mauxangana maluxu manga namua bing ngahatumia buk sabunga longgalo, nam xungdi mari. ²⁹ Nabu tela haringingan te, bing nga xaunau ngaxunumia. Nabu tela xai tela daxanga diania, bing atigu disala.

³⁰ Ngabo ba ngahasua te, ne daxanga tela te, binabu bagula ngahasua mana axadi dahatanga ba nga haringingagu te. ³¹ Toxoratomona Yesu Tibuna xaung Urana inia, ina yanoa taiti bungingbunginalo, ina xabia ba ngalangua te. ³² Bungina ngawa long sabangga Damaskas, gabana wa hawa mana Xaitamoxi Aretas mogu lipu wasangamdi ba duwasa mana long sabangga ba gamgamingang xaluxindi bu dituxu nga. ³³ Ne riagu teladi diyungia nga mari tangia masok mana gamgaminga suanging tela, bu ngagiti mala sangua yanamga ba.

12

Pol Harua Mana Axamang Tela Bagu Mibingia

¹ Hasuanga bagula hauli lipu tela te. Ning hatumingaim luwa manga, binabu ayu nga ba ngahasuauyu. Baing ina naga, ngabo ba ngaharua mana axadi ngabagudi bila mibingadi xaung

axadi Toxoratamona hatangadi masok manga.
² Ngaxabia Kristo lipuxing tela.* Baing niani 14 waleu, Urana xap mahaing mana long xai tuwa.† Ne ngaxabia te, wa sanggania bungina haing bila ba, kimbo aningonoa ing ganina haing? Urana ing ganina xabia. ³⁻⁴ Ne nga ngaxabia ba Urana xap lipua ba mahaing long walinga xaiyamia. Wa sanggania, kimbo aningonoa wa halianga mana, ngaxabia te. Urana ing ganina xabia. La ba lipua ba lungu haruanga xai sibundi namuxidingdi dihisa buk, saing Urana bili lipudi ba dibaxangadiu tai. ⁵ Bagula ngahasua mana lipua na bila ba, ne bagula ngahasua manga te. Tegu. Bagula ngahasua ing ganina mana axadi dahatanga ba nga haringingagu te. ⁶ Ne nabu ngabo ba ngahasua, bing bagula kakahagu te, namua na hasuangagua ba bagula maxuna. Ne ngahasua bila ba te, nam lipu tela lungu haruangagua li saing iti yagua buk. Ne ngabo ba dahatumia nga sanga mana kuboluguadi dibagudi xaung haruangagudi dilungudi.

Axamang Tela Bila Ruxuna Su Pol

⁷ Wane, axadi Urana hatangadi nanga bila mibingadi ba, axamang xai sibundi. Ne bo ba ngahasua manga te. Binabu yunga axamang tela bila waxu ruxuna su sanggagua. Axa ba bing Satan uleginama ma sina salaga nanga, nam ngahasua manga. ⁸ Bunging tuwa ngaxusunga

---

* **12:2** lipuxing tela—Pol harua maina. † **12:2** long xai tuwa—Baraxinta? Sanga ba taxabia xai te, ne waleu sibuna Yudadi dahangixaya mana long xaiya saing daharua ba tuwa bing Urana long xai sibuna, dali sibuna teladi.

Toxoratamona haringina ba unia sangua nga. ⁹ Ne harua nanga ba, “Kubolugu atigu dimoti sanga maung, namua na haringingagua waxata sibuna mana lipu gaxarea xola mana haringingua.” Binabu bagula ngayaha bu ngahasua ba nga ngaxola mana haringingua, bu Kristo haringinganoa sanga ba wa manga. ¹⁰ Namua naga ngayaha baing. Bungina ngaxola mana haringingua, kimbo bungina daharungia nga, kimbo bungina ngaxoxi mauxangang xangxana, kimbo bungina disina salaga nanga, kimbo bungina mauxangandi daxap nga, ngayaha namua na ngatuxu Kristo oxatanoa. Sanga ba ngaharua bila ba, namua na bungina ngaxola mana haringingua, bing ngaxap haringinga sabanga.

Pol Hatumia Korindi

¹¹ Ngaharua bila lipu kakahana, ning ang ba ayu nga. Maring ba aharingia yagua, baing tegu, binabu ngalibu. Tauna, aposelidi ahagaxa ba mugamugangamdi ba, dahatumia ba nga lipu olang, ne ngabagudi ba didali nga monga te. ¹² Axadi dahatanga ba nga aposel maxunama, ngalibudi liwe mang masup ba. Ngalibulibu axamandi bila axamang haringindi, xaung axamandi dilibu lipudi dihixi manadi saing dibagu Urana haringinganoa. ¹³ Ngalibu kubolu taininau mang bila ngalibu mana sabunga teladi. Ne axamang taininau ngalibu mang te, bing nga ba ngaxusungang mana giminaga te. Baruta? Ahatum ba ngalibu kubolu diana nang mana alaba? Nabu bila ba, bing ayunga kubolugua!

14 Bagu ngaxauxau ba ngamala bunging tuwa ranguang. Baing bagula ngata mauxangang tela mang te mana ngaxusungang mana axamang tela. Namua na murugu mana xalingimdi te, murugu mang ing ganina. Namua na garadi oxatading ba digugunia sianga ba dahauli baudingtibudingdi te. Ne baudingtibudingdi oxatading ba dahauli garadingdi. 15 Binabu bagula ngayaha ba ngasina xalingigu longgalo xaung nga xauna bu ngahauliang. Ne nabu murugu buk mang bila li, bing baruta muruim manga buk te? 16 Maxuna axabia xai ba ngasina mauxangana nang te. Ning angia teladi asu haruangua nanga, aharua ba ngaxap xalingimdi xaung murak. 17 Baruta? Bola ahatum ba lipuadi ngasoxidi mala ranguang, dilanguang saing daxap xalingimdi ma rangua nga? Tegu ke. 18 Ngaxusunga Taitas haringina ba ila ranguang, saing ngasoxi riamam tela mala rangua. Bola ahatum ba Taitas languang saing xap xalingimdi? Tegu! Maxung sibuna axabia ba Taitas tam hatumingamam taininau mana am gahauliang saing am ganaxu mana daxanga taininau.

19 Bungina atiti haruangadi li, ahatum ba am gatuba ba am gahaxuya haruangadi atam haruangia manadi? Bila ba te. Haruangadi am gaharua manadi, am gataga rangua Kristo saing am gaharua manadi Urana maxania. Riamam mana, murumam sibuna mang, saing axamang longgalo am galibudi bing am galibudi bu am gaharingiang ing ganina. 20 Ngabung bila li namua na ngamaxuwa ba bungina ngama ran-

guang, bagula ngayaha mana kuboluimdi te. Xauna ngamaxuwa ba bagula ayaha manga te. Ngamaxuwa ba bagula ngabagu hakhaxingadi, kubolu xawangamdi, atimdi disala mang agamiang, autuang, ahanggalangia yaimdi, aharungiang, aiti yaimdi xaung aiti mauxangang sabangadi. ²¹ Ngamaxuwa ba bungina ngama bagula Urana ngayua libu ngaxap memeya liwe mang. Baing bagula ayangagu mana lipu xumana duxugia hatumingadinga teguyu, ne disu mana kuboluding muganga dilibu muga bila: kubolu musunam, kubolua miaxuam, xaung kubolua hali mauli mana kubolu musunamdi bila komadi.

13

Pol Haruangang Haringing Kimuama

¹ Alali bunging tuwa bagula ngama ranguang. Ahatumia Urana Xuanoa ba, “Nabu lipu tela wa haruangia, bing lipu luwa kimbo tuwa dibaxanga axadi dilungudi dibagudi, bu sanga ba ahamaringia haruanga ba xai.”[☆] ² Bunging luwa ngama ranguang, ngaharua haringina na adi dilibu kubolu diandi muga digabu ang longgalo ba bagula ngasina salaga nadi. Baing hatata, ngawa hasoya. Ne ngaharua bila ba muli nang ba: Bungina ngagoxoya ma ranguang, bagula ngasoxauti salaga te mang gaxarea alibu kubolu diandiyu. ³ Namua bagula ngalibu bila ba, bing ahaxi mana ngahatanga nang ba Kristo

---

☆ **13:1** Hanaunaunga (Lo) 19:15

harua suxungugia. Kristo xola mana haringingua te bungina hamaringiang. Tegu. Bagula hamaringiang haringina. ⁴ Maxuna, bungina digoxi xai balingamia, bagu bila xola mana haringingua. Ne mana Urana haringinganoa hatata wa. Am xauna, am goxola mana haringingua, bila Kristo. Ne bungina am gahamaringiang bagula abagu ba am gawa rangua, saing Urana haringinganoa bagula wa mam.

⁵ Ang sibuim axusungang ba, “Maxuna am gahatum haringina mana Urana uleginoa mana Kristo, bo?” Atuba haxangaimdi bu abagu maxuna asu mana Kristo kimbo tegu. Bagula abagu Kristo Yesu wa maluxu mang. Nabu tegu, bing hatumingaim haringina xung mari. ⁶ Baing ngahatum haringina ba bagula abagu axabia ba am ba xunggam mari mana tubaikka ba te. ⁷ Baing hatata am gasabu na Urana ba bagula alibu doa te. Maxuna, am gadali tubaikka ba, ne namuxinoa am gasabu bila ba bing bu lipudi dibagu ba am gadali te. Tegu. Am gasabu bila ba bu sanga ba alibu kuboluadi dimaring ing ganina. Nabu lipudi dibaguam bila xunggam mari mana tubaikka ba, axamang tela te. ⁸ Namua na sanga ba am gasoxauti haruanga maxunama te. Am gawaxata sanga mana haruanga maxunama ila ing ganina. ⁹ Am gayaha bungina am goxola mana haringingua saing ang haringingaim. Sabungamama am gasabu bing asok maringina muli. ¹⁰ Namua naga ngabung xailongga li bungina ngawa hasoya mang, bu bungina ngama ranguang bing namu te ba ngaharua haringina nang xaung

haringingua Toxoratamona sina nanga. Bo ba ngaharingiang. Bo ba ngahanggalangia hatumingaimdi te, ngatatuang te.

Pol Harua Xaidap Xai

¹¹ Riagu hatuminga haringinam mana, haruangagua ma xung la li. Xai mana ahamaringiang. Alungu alibu haruangagudi li. Alibu hatumingaimdi duwa taininau. Arung mosiu ranguang. Baing Urana kubolunoa murung sibuna xaung gamogamu mosiama, ina bagula wa ranguang.

¹² Atuxu rimaimdi* bila Urana lipuxindi dilibu.

¹³ Urana lipuxing maringing longgalo daharua xaidap xai nang.

¹⁴ Ngasabu ba Toxoratamona Yesu Kristo kubolung ating dimoti wa ranguang longgalo, xaung Urana kubolung murung sibuna wa ranguang longgalo, xaung Aningong kubolunoa tagang rangua riaimdi wa ranguang longgalo.

---

* **13:12** Grik xuana—alibuang. Ding kuboludinga bu dahatanga muruding manadi. Ne kubolura xan tela, binabu tabung ba Atuxu rimaimdi.

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-05-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 May 2023 from source files dated 20 May 2023

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65